



3. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 09 серпня 2012 р. № 686 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1769-12/paran11#n11>.

4. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень : Наказ МВС України від 14 серпня 2012 р. № 700 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-organizaciyu-vzajemodiyi-organiv-dosudovogo-rozsliduvannij-doc119907.html>.

5. Про затвердження Інструкції про порядок створення та організації діяльності слідчих груп та слідчо-оперативних груп : Наказ МВС України від 20 жовтня 2014 року № 1107 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1618-14>.

6. Багрій М.М. Взаємодія слідчого з працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність / М.М. Багрій // Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». – 2013. – Вип. 57. – С. 315–321.

7. Климчук М.П. Виконання доручень як форма взаємодії слідчих та оперативних підрозділів у кримінальному про-

вадженні / М.П. Климчук, А.А. Дружук // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 5. – С. 371–373.

8. Сліпченко В.І. Особливості взаємодії оперативних та слідчих підрозділів за новим КПК України / В.І. Сліпченко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ – 2012. – № 4. – С. 539–545.

9. Ляш А.О. Проблеми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ у сучасних умовах / А.О. Ляш // Матеріали наук.-практ. конф. «Використання сучасних досягнень науки і практики у підвищенні ефективності боротьби зі злочинністю». – К. : НАВС України, 2000. – С. 123–127.

10. Коновалов Е.Ф. Розыскная деятельность следователя / Е.Ф. Коновалов. – М. : Б.н.и., 1973. – 56 с.

11. Сидоров В. Е. Особенности раскрытия преступлений по горячим следам / В.Е. Сидоров. – М. : Б.н.и., 1981. – 81 с.

12. Про організацію реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 22 жовтня 2012 р. № 940 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0054-13>.

УДК 343.132 (477)

ЩОДО ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Патюк С.О., к. ю. н.,
доцент кафедри міжнародного, конституційного та кримінального права
Донецький національний університет

Стаття присвячена проблемам правового та організаційного характеру під час упровадження в правозастосовну діяльність інституту негласних слідчих (розшукових) дій у частині оцінювання результатів їх проведення.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, досудове розслідування, оперативно-розшукові дії, кримінальне судочинство, докази, оперативно-розшуковий захід.

Статья посвящена проблемам правового и организационного характера при внедрении в правоприменительную деятельность института негласных следственных (розыскных) действий в части оценки результатов их проведения.

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия, досудебное расследование, оперативно-розыскные действия, уголовное судопроизводство, доказательства, оперативно-розыскное мероприятие.

Patyuk S.O. TO THE QUESTION OF ESTIMATION OF RESULTS OF REALIZATION OF SECRET INQUISITIONAL (SEARCH) ACTIONS

The article is sanctified to the problems of legal and organizational character at introduction in practical activity of institute of secret inquisitional (search) actions in parts of estimation of results of their realization.

Key words: secret investigative (search) actions, pre-trial investigation, operatively-search actions, criminal trial, proofs, operational-search event.

Постановка проблеми. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) запроваджує в кримінальному судочинстві принципово новий інститут негласних слідчих (розшукових) дій, який тісно пов'язаний із більш ніж істотним обмеженням конституційних прав і свобод громадянина. Незважаючи на одночасне законодавче закріплення кримінально-процесуального інституту судового контролю за діями й рішеннями органу досудового розслідування та прокурора, що обмежують ці права й свободи, законірно постає питання щодо використання

результатів проведення негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні.

Ступінь розробленості проблеми. Проблема провадження негласних слідчих (розшукових) дій, використання їх результатів приділялась увага в роботах Ю.П. Аленіна, В.О. Глушкова, Є.Д. Лук'янчикова, Д.Й. Никифорчука, Д.Б. Сергеевої, В.І. Сліпченка, Є.Д. Скулиша, О.Ю. Татарова, Л.Д. Удалової, М.С. Цуцкірідзе, М.Є. Шумили та інших науковців. Проте аналіз слідчої практики дає підстави стверджувати, що нині постає питання унормування положень чинного КПК

України щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій із тим, щоб гарантувати дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження. Адже процедура кримінального процесуального доказування має бути, з одного боку, такою, щоб забезпечити дотримання прав і свобод учасників, з іншого – створити належні умови для встановлення обставин кримінального правопорушення [1, с. 178].

Тому **метою статті** є визначення окремих проблемних питань проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що впливають на оцінювання їхніх результатів під час здійснення кримінально-процесуального доказування, і надання пропозицій щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Основне правило щодо оцінювання доказів у кримінальному процесі передбачено в ч. 1 ст. 94 КПК України: «Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення» [2]. Тож оцінювання доказів як розумова діяльність включає в себе встановлення належності, допустимості, достовірності кожного окремого доказу, достатності доказів у сукупності. Згідно з ч. 1, 2 ст. 84 КПК України, процесуальними джерелами доказів, тобто фактичних даних, отриманих у передбаченому КПК порядку, є показання, речові докази, документи, висновки експертів. Отже, оцінюванню за всіма названими критеріями доказу повинні підлягати як зміст фактичних даних, так і джерела, що ці дані встановлюють.

Слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії мають спільну мету, але відрізняються процесуальним порядком їх проведення, оскільки перші проводяться в чітко встановленій процесуальній формі (гл. 20 КПК України), а другі не мають такої чіткої процесуальної форми, проводяться у випадках, якщо відомості про злочин і особу, яка його вчинила, не можна отримати в інший спосіб, а методи їх проведення не підлягають розголошенню, за винятком випадків, установлених КПК України [1, с. 197]. Законодавець нам називає дві ситуації або підстави застосування як способу збирання доказів проведення негласних слідчих (розшукових) дій: 1) відомості про злочин та особу, яка його вчинила, не можна отримати в інший спосіб; 2) методи їх проведення не підлягають розголошенню, за винятком випадків, установлених КПК України. Підійдемо до них із критикою.

По-перше, проведення негласних слідчих (розшукових) дій буде, по суті, виключним способом збирання доказів, припустимим лише за умови, коли отримання інформації гласним шляхом, проведенням інших слідчих (розшукових) дій не забезпечує розв'язання завдань кримінального провадження. У нормах КПК України відсутні якісь більш зрозумілі критерії прийняття рішення про про-

ведення негласної слідчої (розшукової) дії, у зв'язку з цим допустимість застосування тієї чи іншої негласної слідчої дії характеризується лише суб'єктивними чинниками наявної слідчої ситуації з позицій слідчого чи прокурора. Тому вважаємо необхідним передбачити в чинному КПК України більш чіткі критерії для прийняття рішення про проведення негласних слідчих дій.

По-друге, негласність проведення слідчих (розшукових) дій виражається в тому, що вони здійснюються приховано не лише від осіб, злочинна діяльність яких документується, а й від усіх інших суб'єктів, що не беруть безпосередньої участі в її провадженні. Розголошення відомостей щодо факту й результатів проведення негласних слідчих (розшукових) дій може відбуватися під час ознайомлення сторонами з його матеріалами, на судових стадіях кримінального провадження під час розгляду його матеріалів або ж у порядку, визначеному ст. 253 КПК України, з метою повідомлення осіб, щодо яких провадилися негласні слідчі (розшукові) дії. Відповідно ч. 3 ст. 93 КПК України, сторона захисту й потерпілий можуть ініціювати проведення слідчих (розшукових) дій шляхом подання слідчому, прокуророві відповідних клопотань, які розглядаються в строк не більше ніж три дні з моменту подання. Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання вноситься мотивована постанова, її копія вручається особі, яка заявила клопотання. Але на законодавчому рівні залишається відкритим питання щодо доцільності інформування сторони захисту або потерпілого про задоволення такого клопотання щодо проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Ураховуючи факт можливої поінформованості сторони захисту або потерпілого про провадження негласної слідчої дії у справі, виникає сумнів щодо достовірності отриманих під час неї результатів. Адже ця інформація не підлягає розголошенню.

Певною особливістю інституту негласних слідчих (розшукових) дій є відсутність у КПК України чіткої процедури їх проведення та фіксування. Цього не міститься також в Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженій спільним Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [3]. В Інструкції наводиться лише загальний порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій і порядок проведення деяких із них, аналогічний КПК України. Передбачено окремі процедури організації й проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які саме й забезпечують додержання конституційних прав та інтересів учасників досудового розслідування як у теоретичному плані, так і на рівні законодавчої регламентації відсутні. Саме тому на практиці слідчі намагаються уникати формування доказової бази лише на підста-



ві результатів проведення негласних слідчих (розшукових) дій. У судово-слідчій практиці застосовується таке правило: під час досудового розслідування певна частина доказів може бути сформована за результатами проведення слідчих (розшукових) дій, а інші – негласних слідчих (розшукових) дій. Тож, хоча закон під час оцінювання доказів ставить між ними знак рівності (ч. 2 ст. 94, ч. 1 ст. 256 КПК України), за відсутності чіткої процесуальної форми отримання доказів шляхом провадження негласних слідчих (розшукових) дій достовірність останніх ставиться під сумнів самим слідчим.

Розглядаючи проблемні аспекти оцінювання результатів проведення негласних слідчих (розшукових) дій, не можна оминати питання щодо співвідношення негласних слідчих дій і оперативно-розшукових заходів. Із цього приводу в наукових колах процесуалістів ведеться досить широка дискусія [4–8].

Негласні слідчі дії відрізняються особливою процедурою, під час їх проведення застосовуються спеціальні методи, які, відповідно до п. 1.6 зазначеної Інструкції, являють собою сукупність організаційних, практичних прийомів, у тому числі із застосуванням технічних засобів, які дають змогу в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України, отримати інформацію про злочин або особу, котра його вчинила, без її відома. Такими методами проводяться «аудіо-, відеоконтроль особи» (ст. 260 КПК України), «накладення арешту на кореспонденцію» (ст. 261 КПК України), «огляд і виїмка кореспонденції» (ст. 262 КПК України), «зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж» (ст. 263 КПК України), «зняття інформації з електронних інформаційних систем» (ст. 264 КПК України), «обстеження публічно недоступних місць, житла або іншого володіння особи» (ст. 267 КПК України), «контроль за вчиненням злочину» (ст. 271 КПК України), «використання конфіденційного співробітника» (ст. 275 КПК України) й інші негласні слідчі дії. Це, по суті, «конспіративні» методи та засоби, які застосовуються лише після початку досудового слідства.

Поняття «оперативно-розшукові заходи» на сьогодні залишається законодавчо невизначеним. У ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» дається поняття терміна «оперативно-розшукова діяльність», останнє являє собою систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних і оперативно-технічних засобів [9]. Згідно з положеннями цього Закону, така діяльність розпочинається з моменту заведення оперативно-розшукової справи на особу, яка підозрюється в підготовці до вчинення злочину, переходується від органів досудового розслідування, суду, ухляється від відбування кримінального покарання або безвісти зникла, і здійснюється шляхом проведення оперативно-розшукових заходів. Відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових

заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація й використання їхніх результатів, проведення цих заходів щодо постановлення ухвали слідчого судді та інші питання їх проведення регулюються згідно з положеннями глави 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії» КПК України з урахуванням особливостей закону. Отже, загалом оперативно-розшукові заходи не просто корелюють за змістом із негласними слідчими (розшуковими) діями, а збігаються із процесуальним порядком їх проведення й фіксації. Відмінність негласних слідчих (розшукових) дій від оперативно-розшукових заходів полягає в тому, що перші здійснюються за рішенням слідчого, прокурора чи слідчого судді, а другі – оперативного підрозділу.

Зі змісту ч. 1 ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» випливає, що результати проведення оперативно-розшукових заходів використовуються як приводи та підстави для початку досудового розслідування й отримання фактичних даних, які можуть бути доказами в кримінальному провадженні. У КПК України процесуальний статус оперативно-розшукової діяльності прямо невизначений, але в ч. 2 ст. 99 зазначено, що матеріали, у яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб і груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам статті є документами й можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази. Нагадаємо, що ці фактичні дані здобуваються стороною обвинувачення, зокрема оперативними підрозділами, ще до початку кримінального провадження під час проведення оперативно-розшукових заходів. З огляду на змагальні засади кримінального провадження в Україні виникає питання: чи може бути однаково допустимим доказ, отриманий під час провадження негласної слідчої (розшукової) дії, і доказ, отриманий шляхом застосування оперативно-розшукового заходу; чи не порушується при цьому право сторони захисту збирати й подавати слідчому, прокуророві, слідчому судді докази. Тому було б правильно закріпити в КПК України таку вимогу до доказів, отриманих у результаті оперативно-розшукової діяльності: результати оперативно-розшукових заходів можуть визнаватися доказами, якщо вони підтверджуються достатньою сукупністю доказів, отриманих у ході проведення лише гласних слідчих (розшукових) дій.

Висновки. Отже, під час оцінювання результатів проведення негласних слідчих (розшукових) дій виникають проблеми правового та організаційного характеру, які пов'язані з регламентацією суб'єктивного чинника прийняття рішення про провадження негласних слідчих (розшукових) дій, відсутністю чіткої законодавчої процедури їх проведення й фіксування, їхньою однорідністю з оперативно-розшуковими заходами, наслідки проведення яких теж можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази. Шляхом вирішення цих проблем є подальше

вдосконалення кримінального процесуально-го закону, визначення порядків проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що нині врегульовані недостатньо повно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процес : [підручник] / [Ю.М. Грошев, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.
4. Водько Н.П. Уголовное судопроизводство Украины вступает в новую эру / Н.П. Водько // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2012. – Вип. 3. – С. 141–147.
5. Мусієнко І.І. Особливості правової регламентації оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій у новому кримінально-процесуальному законодавстві / І.І. Мусієнко, С.О. Гриненко // Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали пост. діючого наук.-практ. семінару (Харків, 19 жовт. 2012 р.) / СБУ, Ін-т підготовки юрид. кадрів для СБУ, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого ; ред.-кол.: С.Є. Кучерина та ін. – Вип. 4. – Х. : ТОВ «Оберіг», 2012. – С. 223–230.
6. Скулиш Є.Д. Негласні слідчі (розшукові) дії за кримінально-процесуальним законодавством України / Є.Д. Скулиш // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 2 (26). – С. 15–23.
7. Шилін М. Оперативно-розшукова діяльність та негласні слідчі дії: проблеми правового регулювання у світлі нового Кримінального процесуального кодексу України / М. Шилін // Вісник національної академії прокуратури України. – 2013. – № 1. – С. 59–64.
8. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : [монографія] / М.А. Погорецький. – Х. : Арсіс, 2007. – 576 с.
9. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу до : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.